

УДК 341.45:351.74:061.1(100):343.431:341.31:355.01  
DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.10>

*О. Ю. Дрозд, Л. В. Сорока*

## **МІЖНАРОДНЕ ПАРТНЕРСТВО – ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

**Постановка проблеми.** Торгівля людьми – явище глобального масштабу, яке порушує права і свободи людини і створює негативні наслідки для всього суспільства. Причому ці наслідки є більш негативними під час збройного конфлікту, адже ризик торгівлі людьми також пов’язаний з великою кількістю біженців. Потреба втекти від війни та переслідувань може бути використана злочинними угрупованнями. Торгівля людьми також пов’язана із насильством та жорстокістю, які відбуваються в контексті збройного конфлікту.

Необхідно зазначити, що під «збройним конфліктом» у цьому дослідженні розуміється тривале збройне зіткнення між двома чи більше державами або між урядовими збройними силами та силами однієї чи кількох збройних груп у державі [1]. У ньому розглянуто два широкі контексти торгівлі людьми: торгівля людьми, що прямо чи опосередковано пов’язана зі збройним конфліктом. Торгівля людьми, що безпосередньо пов’язана зі збройним конфліктом – коли вона є частиною насильства під час бойових дій та вчиняється сторонами конфлікту. Сюди входить торгівля людьми в районах, де ведуться бойові дії, яка здійснюється озброєними групами чи іншими учасниками бойових дій. Своєю чергою, торгівля людьми, що опосередковано пов’язана зі збройним конфліктом – коли торговці людьми націлені на жертв, які перебувають у вразливій ситуації внаслідок конфлікту. Ці ситуації включають постконфліктні суспільства, а також людей, які тікають від конфліктів, або громади, що живуть на межі зони конфліктів.

Важливо також акцентувати увагу зацікавлених сторін у протидії торгівлі людьми, зокрема щодо того, що під час збройного конфлікту озброєні групи використовують торгівлю людьми як частину своєї стратегії для збільшення своєї військової потужності та економічних ресурсів, а також для створення іміджу насильства та вселення страху в місцеве населення. Збройні групи також використовують сексуальне насильство та сексуальне рабство як частину своїх операцій. У деяких конфліктах, наприклад, перспектива отримати «сексуальних рабів» як винагороду за приєднання до групи є частиною стратегії озброєних груп щодо вербування нових бійців [2]. Зазначене має місце і у війні Російської Федерації (РФ) проти України [3; 4]. Тому з’ясування того, які існуючі міжнародні інструменти протидії торгівлі людьми під час збройного конфлікту загалом та зокрема європейські – сприятиме кращим практикам такої діяльності у вітчизняній площині. Адже повномасштабне вторгнення в Україну військ РФ 24 лютого 2022 року створило безпрецедентний потік біженців в країни ЄС та збільшило потенційні ризики для торгівлі людьми.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Небезпека збільшення ризиків торгівлі людьми під час збройного конфлікту стала предметом дослідження Ю. Мурашкевич, Т. Фентона і Х. Ватсона «Торгівля людьми під час конфлікту: контекст, причини та військові дії, запобігання злочинності та управління безпекою» [5]. Водночас Е. МакАлпайн, М. Хоссейн і К. Циммерман досліджували секс-торгівлю та сексуальну експлуатацію в умовах збройних конфліктів в Африці, Азії та на Близькому Сході [6]. Цікавим дослідженням, на наш погляд, є робота С. Вельте під назвою: «Збройний конфлікт і торгівля жінками» [7]. В ньому авторка розглядає воєнні та постконфліктні зони як зони походження, транзиту та призначення, використовуючи приклади різних регіонів, таких як Афганістан, Ірак, Сьєрра-Леоне, Колумбія, Південна Корея та Боснія і Герцеговина. Особливий акцент робиться на зв'язку між торгівлею людьми та присутністю міжнародних миротворчих операцій.

Що стосується вітчизняних авторів, аналогічних досліджень досить не багато. В Україні також у програмах постконфліктного відновлення, примирення та реконструкції не приділено уваги до особливої ситуації викрадених і поневолених жінок під час війни. Тому і виникла необхідність в аналізі чинних міжнародних та європейських нормативно-правових актів, що регулюють міжнародне та регіональне співробітництво, а також кращих практик із протидії торгівлі людьми в контексті збройного конфлікту.

**Виклад основного матеріалу.** Торгівля людьми в контексті збройного конфлікту привертала і привертає підвищену увагу міжнародної спільноти. У листопаді 2017 року Рада Безпеки ООН (РБ) розглянула цю тему в Резолюції №2388[8] і підтвердила своє найрішучіше засудження всіх випадків торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, які становлять переважну більшість усіх жертв торгівлі людьми в районах, охоплених збройним конфліктом. Також у тексті резолюції РБ підкреслила, що торгівля людьми підриває верховенство права та сприяє іншим формам транснаціональної організованої злочинності, яка може загострити конфлікт і сприяти небезпеці та нестабільності, тим самим підриваючи розвиток. РБ підкреслила важливість співпраці у забезпеченні дотримання міжнародного права у розслідуванні та судовому переслідуванні випадків торгівлі людьми.

Основу дій для протидії торгівлі людьми, яка базується на міжнародному праві, було створено через Резолюцію РБ № 2331 (2016 рік) [9], Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї [10], який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональних організованих організацій (Палермська конвенція) [11] та Політичну декларацію від 18 вересня 2017 року про виконання Глобального плану дій [12]. У зазначених документах та політичних рішеннях міжнародне партнерство, співпраця, взаємна правова допомога та обмін інформацією мають вирішальне значення для впровадження цих рамок.

На виконання міжнародних документів у сфері протидії торгівлі людьми і враховуючи наслідки війни в Україні ЄК випустила ряд рекомендацій [13; 14] для держав-членів з приводу налагодження інформаційної співпраці між зацікавленими сторонами. Аналіз зазначених документів дав змогу виокремити наступні загальні рекомендації, зокрема:

1) надавати постійну та централізовану офіційну інформацію про ризики торгівлі людьми, в тому числі онлайн, мовами, які будуть зрозумілими особам, які втілюють з України (наприклад, українською, російською або англійською мовами), а також у зручній для дітей формі;

2) широко поширювати інформацію, наприклад, на прикордонних пунктах пропуску, на залізничних та автобусних станціях, у громадському транспорті, аеропортах та в інших транспортних «хабах», притулках, стійках реєстрації закладів та центрів реєстрації, а також через соціальні мережі;

3) створити або покращити функціонування існуючих телефонів екстреної допомоги для боротьби з торгівлею людьми або інші служби екстреної допомоги, з якими можна зв'язатися кількома мовами, у тому числі українською та російською мовами, 24/7 або покращити функціонування існуючих телефонів довіри з метою направлення потенційних жертв до відповідних служб, які є гендерно чутливими та орієнтованими на дитину;

4) інформувати біженців про їхні права, що передбачені національним і міжнародним законодавством;

5) залучати організації громадянського суспільства та приватний сектор до всіх відповідних заходів.

Для реалізації зазначених механізмів співпраці в ЄС широко використовують різні онлайн тренінги для громадянського суспільства. Так, наприклад, Проєкт «Євро-Середземноморське співробітництво для захисту жінок і дівчат від насильства» [15] включає онлайн-тренінг для представників громадянського суспільства, які займають провідні позиції щодо захисту жертв/потерпілих. Участь у такому заході покращує їхні знання та спроможність використовувати регіональні стандарти та стандарти Ради Європи щодо боротьби з торгівлею людьми та гендерним насильством у їхній щоденній роботі. Тренінг базується на механізмах і стандартах Стамбульської конвенції щодо захисту та підтримки жінок і дівчат від насильства, але він адаптований до регіонального контексту та конкретних потреб організацій громадянського суспільства, які працюють над боротьбою з гендерним насильством. Цей спеціалізований навчальний курс, заснований на існуючому Курсі про насильство щодо жінок Програми Ради Європи з освіти прав людини для юридичних фахівців (HELP) [16], що проводиться через щотижневі онлайн-сесії, відкриті для участі організацій-бенефіціарів та державних органів, які працюють з жінками та дівчатами. В свою чергу Агентство ЄС з навчання правоохоронних органів (CEPOL) провело серію вебінарів, щоб проаналізувати вплив українського конфлікту на торгівлю людьми, а результати використати при формуванні законодавства ЄС [17]. Такий формат дозволяє не тільки зміцнити можливості правоохоронних органів шляхом використання передового досвіду, але й сприяє загальному розумінню шляхів протидії торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту серед ключових зацікавлених сторін.

Крім навчання представників громадянського суспільства та правоохоронних органів в країнах-членах ЄС широко використовуються незалежні правозахисні механізми, які діють на міжнародному та регіональному рівнях та відіграють вирішальну роль у моніторингу впровадження стандартів прав людини, необхід-

них для боротьби з торгівлею людьми, гендерним насильством і дискримінацією у всьому світі. Яскравими прикладами такої співпраці є співпраця правоохоронних органів різних країн із незалежним міжнародним колективом дослідників, слідчих і громадянських журналістів Bellingscat [18].

На підставі зазначеного, вважаємо, що для того, щоб партнерство із громадянським суспільством та правоохоронними органами у сфері протидії торгівлі людьми дійсно стало дієвим, на нашу думку, необхідно здійснити наступні кроки: 1) проводити постійний моніторинг ситуації у співпраці з агенціями ЄС, з міжнародними та вітчизняними організаціями та інституціями; 2) проводити навчання офіцерів та інших відповідних практиків з питань торгівлі людьми та гендерного насильства; 3) розробити індикатори щодо потенційних жертв торгівлі людьми та гендерного насильства, які адаптовані до контексту війни в Україні; 4) створити онлайн-платформи та соціальні мережі й регулярно проводити моніторинг цих платформ для виявлення потенційної діяльності, що пов'язана з торгівлею людьми; 5) розпочати діалог із цифровими галузями з метою заохочення онлайн-платформ та соціальних медіа до підвищення обізнаності щодо ризиків торгівлі людьми та гендерного насильства; 6) підтримувати обмін інформацією про ризики, виклики та відповідні інструменти державної політики між відповідними державними органами та громадськими інституціями.

Національний план відновлення, який український уряд представив на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 року [19], загалом можна схарактеризувати як всеохопний і детальний документ, який відображає основні напрями відновлення зруйнованої після війни економіки, чітко розділяє кожний напрямок та комплекс ініціатив по ньому і містить супроводжувальні заходи, включно із законодавчими змінами [20]. Однак, з 15 національних програм, які в нього входять жодна не тільки врахувала інтереси жінок і дівчат, що зазнали насильства під час війни чи були викрадені і експлуатувалися окупантами, а й взагалі не передбачає врегулювання питання реабілітації постраждалих від війни. І якщо порівняти вітчизняний План відновлення з аналогічною Пріоритетною програмою реконструкції для Боснії та Герцеговини (1997 р.) [21, с. 2] бачимо, що остання приділила серйозну увагу реабілітації жертв війни, виділивши на неї кошти у розмірі 30 млн доларів США.

**Висновки.** Для запобігання та боротьби з торгівлею людьми і гендерним насильством під час збройного конфлікту необхідно посилити міжнародні та європейські правові інструменти, а також їх виконання. Необхідно підвищити обізнаність НОУ, що працюють у сфері надання гуманітарної допомоги біженцям, і які діють у зонах бойових дій щодо торгівлі людьми. Слід розробити рекомендації та тренінги щодо того, як розпізнавати торгівлю людьми, запобігати їй і реагувати на неї. Для жінок, які стали жертвами торгівлі та насильства під час збройних конфліктів, необхідно розробити та впровадити програми постконфліктної реабілітації в тісній співпраці з місцевими жіночими організаціями.

На останок, Україну чекає післявоєнне життя та відновлення. І хоча стало визнано, що гендерне насильство є центральним елементом у торгівлі людьми під час збройного конфлікту і що жінки беруть на себе основні обов'язки у відбудові зруйнованих війною суспільств, програми постконфліктної відбудови не врахову-

ють прав та інтересів жінок або не враховують їх належним чином. Є потреба використання у вітчизняному законодавстві міжнародних стандартів та рекомендацій щодо заходів протидії торгівлі людьми та гендерному насильству в програмах пост-конфліктної реконструкції України. Тому їх необхідно розробити і впровадити.

### Література

1. The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols, Common Article 2 and 3. International Committee of the Red Cross, 2010. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/overview-geneva-conventions.htm>
2. Global Report on Trafficking in Persons in the context of armed conflict. United Nations Office on Drugs and Crime, 2018. URL: [https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GloTIP2018\\_BOOKLET\\_2\\_Conflict.pdf](https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GloTIP2018_BOOKLET_2_Conflict.pdf)
3. Тейзе Є. Сексуальне насильство як зброя на війні. DW Global Media Forum, 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/ceksualizovane-nasylstvo-yak-zbroia-na-viini/a-62240800>
4. Сексуальне насильство це різновид зброї, якою росіяни воюють з Україною – Зеленська. Wonderzine, 2022. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/news/13401-seksualne-nasylstvo-tse-riznovid-zbroyi-yakoyu-rosiyani-voyuyut-z-ukrayinoyu-zelenska>
5. Muraszkievicz, Julia, Toby Fenton, and Hayley Watson. Human Trafficking in Conflict: Context, Causes and the Military, Crime Prevention and Security Management. *International Journal of Refugee Law*, Volume 33, Issue 2, June 2021, Pages 368–371. URL: <https://academic.oup.com/ijrl/article/33/2/368/6482817>
6. McAlpine, Alys, Mazeda Hossain & Cathy Zimmerman. Sex trafficking and sexual exploitation in settings affected by armed conflicts in Africa, Asia and the Middle East: systematic review. *BMC International Health and Human Rights*. Volume 16, Article number: 34, 2016. URL: <https://bmcinthealthhumrights.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12914-016-0107-x>
7. Wlте, Sonja. Armed Conflict and Trafficking in Women. Deutsche Gesellschaft f r Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH Sector Project against Trafficking in Women, 2004. URL: <https://documentation.lastradainternational.org/lisdocs/armed%20conflict%20and%20trafficking%20in%20women.pdf>
8. Security Council Reiterates its Condemnation of Trafficking in Persons, Unanimously Adopting Resolution 2388. UN News, 2017. URL: <https://press.un.org/en/2017/sc13081.doc.htm>
9. S/RES/2331. United Nations Security Council, 2016. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2331-%282016%29>
10. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. General Assembly resolution 55/25, 2000. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>
11. United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. Adopted by the UN General Assembly: 15 November 2000, by resolution 55/25, 2018. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
12. Political Declaration on the Implementation of the United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons : draft resolution referred to the High-Level Meeting of the General Assembly on the Appraisal of the United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons by the General Assembly at its 71st session. UN. General Assembly, 2017. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/1304956?ln=ru>
13. Communication from the Commission on Operational guidelines for the implementation of Council implementing Decision 2022/382 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection 2022/C 126 I/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022XC0321%2803%29&qid=1647940863274>
14. EU solidarity with Ukraine. Council of Europe, 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/>
15. Euro-Mediterranean Cooperation for the Protection of Women and Girls against Violence. Council of Europe, 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/north-south-centre/euro-mediterranean-cooperation-for-the-protection-of-women-and-girls-against-violence>



16. Featured courses. Council of Europe, 2022. URL: <https://help.elearning.ext.coe.int/>
17. A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine, 2022. URL: [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking%20Plan\\_en.pdf](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Anti-Trafficking%20Plan_en.pdf)
18. A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine Under the lead of the EU Anti-trafficking Coordinator, 2022. URL: <https://uk.bellingcat.com/>
19. План відновлення України, 2022. URL: <https://recovery.gov.ua/>
20. Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. LB.ua., 2022. URL: <http://surl.li/evrej>
21. Bosnia and Herzegovina The Priority Reconstruction Program. Sectoral Projects and Programs, 1997. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/393941538244498335/pdf/Bosnia-and-Herzegovina-the-priority-reconstruction-program-sectoral-projects-and-programs.pdf>

### Анотація

*Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. Міжнародне партнерство – основний інструмент протидії торгівлі людьми та гендерному насильству під час збройного конфлікту. – Стаття.*

У статті аналізуються міжнародні та європейські нормативно-правові акти, що регулюють діяльність як правоохоронних органів, так громадських інституцій щодо протидії торгівлі людьми та гендерному насильству під час збройного конфлікту. Констатується, що протягом останніх двох десятиліть Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейська Комісія (ЄК) та різні неурядові організації (НУО) посилили свої зусилля щодо протидії торгівлі людьми в усьому світі за допомогою міжнародних правових рамок, конвенцій, а також механізмів їхньої реалізації. Ці кроки спрямовані на обмеження вразливості потенційних жертв торгівлі людьми та гендерного насильства, надання належної допомоги та захисту постраждалим, а також забезпечення швидкого судового процесу над торговцями людьми, зберігаючи усі основні права людини. Уряди часто вирішують питання торгівлі людьми з точки зору правоохоронних органів або кримінального контролю (на відміну від захисту жертв та/або точки зору прав людини). Як правило, вони стурбовані безпекою кордонів, запобіганням небажаній міграції, боротьбою з організованою злочинністю, а останнім часом і з тероризмом. У цій статті стверджується, що у вітчизняних програмах постконфліктного відновлення, примирення та реконструкції України необхідно приділити особливу увагу викраденим і поневоленим жінкам під час війни. Автори констатують, що будь-які спроби боротьби з торгівлею людьми та гендерним насильством в умовах збройного конфлікту будуть ще більш успішними, якщо використовувати належним чином співробітництво між правоохоронними органами та НУО.

**Ключові слова:** ЄС, збройний конфлікт, неурядові організації, правозахисний підхід, правоохоронні органи, протидія, співробітництво, торгівля людьми, гендерне насильство.

### Summary

*Drozdo O. Yu., Soroka L. V. International partnership is the main tool for combating human trafficking and gender-based violence during armed conflict. – Article.*

The article analyzes international and European normative legal acts regulating the activities of both law enforcement agencies and public institutions in combating human trafficking and gender-based violence during armed conflict. It is noted that over the past two decades, the United Nations (UN), the European Commission (EC) and various non-governmental organizations (NGOs) have strengthened their efforts to combat human trafficking worldwide through international legal frameworks, conventions, and their mechanisms implementation. These steps are aimed at limiting the vulnerability of potential victims of human trafficking and gender-based violence, providing adequate assistance and protection to victims, and ensuring the speedy trial of traffickers while preserving all basic human rights. Governments often approach trafficking from a law enforcement or criminal enforcement perspective (as opposed to a victim protection and/or human rights perspective). As a rule, they are concerned with border security, prevention of unwanted migration, the fight against organized crime, and more recently with terrorism. This article argues that Ukraine's domestic post-conflict recovery, reconciliation and reconstruction programs should pay special attention to women kidnapped and enslaved during the war. The authors state that any attempts to combat human trafficking and gender-based violence in the context of armed conflict will be even more successful if cooperation between law enforcement agencies and NGOs is properly used.

**Key words:** EU, armed conflict, non-governmental organizations, human rights approach, law enforcement agencies, opposition, cooperation, human trafficking, gender violence.